

نورمحمد عبدالیینگ شعر لرینده استعاره نینگ درنگوی

همایون محمودی

پوهنمل، تورکمن دیلی و ادبیاتی بولومی، تعلیم و تربیه فاکولته سی، جوزجان پوهنتونی، شبرغان، افغانستان.

<https://orcid.org/0009-0000-5263-3107> - qurghan.mahmodi@gmail.com

<https://doi.org/10.69892/jawzjanaan.2024.49>

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۸ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۳)

غیضا مضمونی

نورمحمد عبدالیینگ اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتی نی گلاپ اوسمه سینه سبب بولان شاعرلارینگ بیرر حسابلائیور. عبدالیینگ تورکمن ادبیاتینده اوزی نینگ دوره دیجیلیگی بیلن آدینی همیشه لیک باقی غالدیردی. شاعر شعر و داستان یازیشده چیرهنه اییه بولوپ، اوزیندن بیرناچه مشهور اثرلری غالدیریدیر. سونگقی دورلرده شاعرینگ بیرناچه شعرلری ترکمنستان ادبیاتچی لاری طرفیندن توپلانیپ نشر-ادیلدی. عبدالیینگ اثرلرینی دوره دیشده ادبی صنعت لردن دولی اولانییدیر، اونینگ بو ایشی تورکمن ادبیاتی نینگ گلاپ اوسمه گینه ایترگی بیریدیر. همده نورمحمد عبدالیینگ اوزیندن اونگ گچن تورک شاعرلارینگ دوره دیجیلیک لری بیلن غزلیقلایب اولارینگ غزل لارینه بیرکان تخمیس لر یازیدیر. شو سبیلی عبدالیینگ غوشغی لاری نینگ کویسی نینگ فورمی تخمیس گورنیشده بولوپدیر. افغانستانده عبدالیینگ شعر دوزگون لری بیلن اونچالیق غزلیقلانماندیرلار و حاضرکی تحقیقی بجریش دن هدف میزهم شاعرینگ شعر لرینده استعاره لاری بارلاخ ایتمکدیر. شو سبیدن بو تحقیقی کتابخانه ای مواد لار اساسینده بجردیک و ادبیاته دگیشلی ولی و معتبر منبع لر دن فایده لاندیق و حاضرکی تحقیقی بجریشده اولی فایده لی بولدی. تیارلانان بو تحقیقینگ نتیجه سینده عبدالیینگ شعر لرینده اولانیلان استعاره لار تورکمن ادبیاتینه ناخیلی تأثیر ادیدیر. همده عبدالیینگ حایسی شاعر لارینگ اثرینی اوقاماغی بیلن اولاردان تأثیر لنییدیر؟ شو موضوع لار بللی بولور.

اساسی ایش سالیشیلایون سوزلر: استعاره، اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتی، شاعر، غوشغوی، نورمحمد عبدالیینگ.

A Study of Metaphor in Noor Mohammad Andalib's Poems

Homayon MAHMUDI

Senior Teaching Assistant, Department of Turkmen Language and Literature, Faculty of Education,
Jawzjan University, Sheberghan, Afghanistan.

qurghan.mahmudi@gmail.com - <https://orcid.org/0009-0000-5263-3107>

<https://doi.org/10.69892/jawzjanan.2024.49>

(Received: 27/01/2024 - Accepted: 13/03/2025)

Abstract

Noor Mohammad Andalib is one of the poets who played a significant role in the development of Turkmen literature in the 18th century. By creating outstanding literary works, he was able to immortalize his name in the history of literature. Andalib demonstrated his unique artistic talent through his poetry and storytelling. He authored several renowned works, and in recent decades, scholars in Turkmenistan have published a collection of his poems. Andalib infused his literary works with various literary devices, which greatly contributed to the enrichment and expansion of Turkmen literature in the 18th century. Moreover, he was well-acquainted with the works of earlier Turkish-speaking poets and writers and composed numerous takhmis (poetic compositions based on existing ghazals) for many of their ghazals. As a result, takhmis was his preferred poetic form. In Afghanistan, there has been little interest in Andalib's use of literary devices. The aim of this study is to identify the metaphors used in his poetry. Therefore, this research has been conducted based on credible sources and library materials, which have been highly beneficial for its completion. The findings of this study will demonstrate the impact of metaphors in Andalib's poetry on Turkmen literature and explore that, which poets influenced his use of metaphors?

Keywords: Metaphor, Noor Mohammad Andalib Poet, Poetry, Turkmen Literature in the 18th Century.

گیریش

اونسکیزینجی میلادی عصر، تورکمن ادبیاتی نینگ اینگ اوسن دوری دیپ حساب لانیور. بو عصر-دا، تورکمن ادبیاتینا دگیشلی اوران اهمیتلی اثر لړ دوراپدیر. بیز لړ بو عصر-ادبیاتی نینگ صفحه لارینی ورق اورانیمیزده، انچه مشهور شاعر دیر یازیجیلاری جمله دن نورمحمد عندالیب، دولت محمد آزادی، مخدوم قلی فراغی، محمود غایبی، شیدایی، معروفی، عبدالله شاه بنده ... یالی شاعرلار اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتی نینگ بغرینده اونوپ - اوسانیی تاریخ صفحه لاریندا گورسنگ بولیور. شاعر لارینگ غولیاظه لاری، نسخه لاری و اولارینگ اثر لړیندان ساقلاپ غالان بولک لړ، اولارینگ سوز استادی بولاندیق لارینی کفیلندیربور. اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتی قدیمی ایام لردن باری دوام ادیب گلیون ادبی دابی اوسدیرمک بیلن، اوزی نینگ سوز استاد لاری طرفیندان دوره دیلن چپرچیلیگی تازه - تازه اثر بیلن بو دور ادبیاتی نی هم بایلاشیدیدی. بو دوردن اونگی ادبی یازو یادگلایک لرده عرب، فارس ادبیاتی نینگ شیله هم کهنه ترک ادبیاتی نینگ تاثیر گویچلی بولوپدیر. اولارده واقعه لار، کشب لړ کوپلنچ عمومی و خیالی خاصیت ده بیان ادیلپدیر، اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتی خلقه جودا ده یقین لاشیدیر، دورینگ مهم مسئله سینه ایچگین آرا لاشیدیر، چپرچیلیگی یوقاری گوترب، ملی لیگی، خلقچیلیگی اوسیدیر. بو عصر ده چپر دوره دیچلیک اوسوسیشینه اولی اونگه گیدیشلیکلر بولوپدیر. شویاغدای نظره آلساق، اوندا بو دوری تورکمن نسخه وی ادبیاتی نینگ آلتین عصری دیپ حسابلاماق بولیور (Atayew, 2010, p.21). هر بیر صنفی جمعیت چلیکده بولوشی یالی، اونگی دور تورکمن ادبیاتینده هم زحمتکش خلق کوپچیلیگی نینگ اوی - فکری لړینی، آرزو - امید لړینی، اوسدیرون، همده بو اور ده خدمت ایتون کیشی لړ بولوپدیر، بولاینگ گوراش لری عصر-لار بویی دوام ادیلپدیر. شو نقطه نظر دان غارانیگده اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتینده هم، خلق ادبیاتی گینگ گرمی نی آلیپ ارواپدیر. بو عصر-ده انچه گورنیک لی سوز استاد لاری نینگ دوردن یوقاری درجه لی چپرچیلیک اثرلری، تازه سوژه لړ اولارینگ اثر لرده دوره یشی، بو عصر-ادبیاتی نی بای لاشدیرپدیر. همه معلوم بولیشی یالی بو عصر-ده نورمحمد عندالیب یالی گورنیکلی شاعر لارینگ ادبیات میدانینه گلیشی، هنری و ادبی اثر لړ دوره دیشی، مخصوص چپرچیلیگه اییه لیکیدیر. سببی اولارینگ هر بیر نسخه وی ادبیاتی مزینگ طالابینه لایق لیکدا، تورکمن ادبیاتی نی اوسدیرپ، دورموشینگ حقیقتی نی بیان ایتمی بیلن، تورکمن ادبیاتینده اوز لری نینگ هنر لړینی گورکردی لړ و شویله ادبی داب لری اوزیندان سونقی لاره میراث غالدیدی لار. قاقه جان آتایوف «اونسکیزینجی عصر-تورکمن ابیاتی» آتلی اثرینده قید ایتدیشینه گورا،

بولارینگ ادبی میراث لری نینگ اغلی وطن چیلیق، اوگوت - نصیحت لر، عشق - سویگی، داستان چیلیق مسئله لری بیلن باغلی بولان دیر (Ataýew, 2010, p.25). شو باعث دن نورمحمد عندالیبینگ اونسکیزینجی عصرده دوره دن دوره دیجیلیک لرینه گوز گیزدیرنگده، عندالیب دینگه شاعر دال - دا ایسم، داستان سرا، ترجمه چی، چپر - هنرلی شاعر لرینگ بیرری سانالیور. عندالیب اوز اثر لرینی اولی چپرچیلیک بیلن بیان ادیب، ادبی اصول لاری دولی درجه ده مراعات ادیبیدیر. شاعرینگ اثرینده کان گوزه ایلیون مو ضوع لر دینی - فلسفی، اجتماعی - اخلاقی، سویگی یالی مسأله لری بیلن باغلی بولان مو ضوع لار دان عبارتدیر. شو سبب دن عندالیب اثرینده سوزی کوپراک تأثیر لی بولوشی اوچین، ادبی صنعت لردن یعنی استعاره بولومیندن دولی ایش آلپیدیر. کلاسیک ادیب لر و سوز استاد لاری نینگ آیدیشنه گورا استعاره هر بیر دیلده زینتی مو ضوع لاردان دیر و دیلینگ بیر یا قانچه سانی عادی کلام لرینی توپلاپ، معمول معنا سیندان چیقارب، مشابه معنا لاری بیان ادیش اوچین اولانیلیور (هاشمی، ۱۳۸۹، ۱۲۱). حاضره چنلی بولان تحقیقات لارده عندالیبینگ عمری و دوره دیجیلیک لری حقینده کان ایش لری ادیلن. افغانستان ده عندالیبینگ شعر لرینده استعاره بیلن باغلی بولان تحقیقینگ ادیلماگینه اهتمال بارمه یور. شو نقطه نظر دان حاضرکی بولان علمی تحقیقی شویله بوشلوق لارینگ دولدیرمه سینه سبب بولار دین امیده بگردیک. پس بو تحقیقی بجرمک اوچین شویله سؤال لارینگ ذهن ده تاپیلیشی ممکن بولمالی. نورمحمد عندالیب شعر لری تاثیرچنگ بولویشی اوچین استعاره دن ناخیلی فایده لانیپدیر؟ نورمحمد عندالیب شعرینده استعاره لری اولانیشینده حایسی شاعر لر دن تاثیر لانیپدیر؟

بو بجریلن تحقیق تورکمن ادبیاتی بیلن غزیقلائیون کشی لر اوچین فایده لی بولار دیپ امید ایتیورس. بو تحقیقی بجریشدن اساسی هدف میز هم نورمحمد عندالیبینگ شعر لرینده گلن مستعار سوز نامه مقصده یازیلن دیغینی تورکمن ادبیاتی بیلن غزیقلائیون کیشی لره آچیق لاما ق دیر. تحقیقی بجریشده کتابخانه ای روشن فایده لانیلیدی. همده نورمحمد عندالیبینگ شعر لری سایلایشده ایکی کتاب دن ایش آلیندی. بیرینجی سی غونگشی یورت تورکمنستانده آننه قربان عاشورفینگ ترتیب ادنی و تورکمنستان علم لر اکادیمیاسی نینگ غولیا زمه لر انستیتوتی طرفیندان ۲۰۱۰ نجی میلادی ییلده نشر - بولان کتاب. ایکینجی سی بولسه آذربایجان عالمی رامنر عسکر فیلاولگیا علم لر ریداکتری اهتمامی بیلن ۲۰۱۱ نجی میلادی ییلده تیارلانا ن کتاب لار دان ایش آلیندی و شعر لرینی سیلایشده بیرمه - بیر گوریلیب، فیش بردارلیق بولادی.

اونسکیزینجی عصر تورکمن ادبیاتی، تورکمن خلقی نېنگ علمه، هنره، فرهنگ و مدنیه بای لیغی نېنگ تمثالی دیر. یو عصر-ده یاشاپ گېچان شاعرلار و یازینجی لار حقیقنده ادبیاتچی عالم لړ هر دورلی تحقیق لړ بجریدیر لړ. افغانستان ده محمد صالح راسخ یلدریم اوزی نېنگ ۱۳۹۴ نجی ییلده چاپ بولان «تاریخ و فرهنگ ترکمنها» آتلی اثرینده نورمحمدعندالیب حقیقنده سوز یوریدن. حرمتلی عبدالرحیم فرزاد هم اوزی نېنگ علمی مقاله سینی «نورمحمد عندالیب و اونینگ ادبی فعالیتی» آدی ییلن ۱۴۰۰نجی هجری ییلده جوزجانان علمی مجله سینده چاپلاپ، عندالیبېنگ دیرچیلیگی و ادبی فعالیت لری حقه سوز یوردن. همده غونگشی یورت تورکمنستانده ۲۰۱۰نجی میلادی ییلده آنه قربان عاشورفېنگ اهتمامی ییلن «نورمحمدعندالیب غوشغولری» آتلی کتاب چاپ بولان و شونیالی آذربایجان ده رامنز عسکرېنگ ۲۰۱۱نجی میلادی ییلده «نورمحمد عندالیب سچیلیمیش اثری» آتلی چاپ بولان کتابی عندالیبېنگ حقیقنده بولان تحقیقات لار جمله سیندان سانلیور. عین حالده غونگشی یورت ایران ده سیاوش مرشدی و کمال الدین آرخی ۱۳۹۶نجی هجری ییلده «بررسی و تحلیل ادبیات فارسی بر ادبیات تورکمن با رویکرد زیبایی شناسی» آتلی کنفرانسی مقاله سینده فارس ادبیاتی نېنگ تورکمن ادبیاتینه بولان تأثیری نی بارلاپدیر لار. اونده تورکمن کلاسیک شاعر لارېنگ انچه سینی نېنگ شعر لړینی ادبی تایدان بارلاخ ادن لړ. اونده نورمحمد عندالیبېنگ هم شعر لړینی تشبیه، کنایه و استعاره تایدان بارلان لار. استعاره بخشینده بیرناچه مستعار سوز لری فارسی ادبیاتیندان تأثیر آلان دیپ گورکزن، جمله دن: سرو: بوی بلندلیک دن استعاره، سنبل: زلف دن استعاره، صنم: معشوق دن استعاره، نرگس: گوزدن استعاره، گل: صورت دن استعاره دیپ تاکید ادیدیر. همده تشبیه و کنایه بولومینده هم بیرناچه سوز لړ حقیقنده فارس ادبیاتی نېنگ تأثیری دیپ بللاپ گېچیدیر لړ. بو ادیلن تحقیق لړ نورمحمد عندالیبېنگ شعر لړینده اولانیلان استعاره لی سوز لړ اوچین بیتلی دال. شونینگ اوچین حاضرکی تحقیق ده عندالیبېنگ شعر لړینده استعاره لاری دولی صورتده هر طرفلاین گورکزمالی بولدیق.

الف) نورمحمدعندالیبېنگ عمر بیانی و دوره دیچیلیگی

نورمحمد عندالیب اونسکیزینجی عصر-تورکمن ادبیاتی نېنگ بیک وکیل لړیندن بیریدیر. عندالیب تورکمن خلقی نېنگ ذهنلی عالم، شاعر، داستانیچی، ترجمه چی شاعر حکمونده تانیلیور. عندالیب تورکمن کلاسیک شاعر لری نېنگ اچینده اینگ اولی و حرمت لایق شاعر لار قطارینده دور یور. اونینگ دیرچیلیگی حقه دورلی روایت لار بار، تورکمن عالم لاری و ادبیاتچی اونینگ حقیقنده تحقیق لړ ادن لړ و اولاری بیرمه - بیر گوزدن گېچیر یوریس.

۱. نورمحمد عبدالیب عمر یانی

همه لره بللی بولویشی یالی عبدالیب دینگه تورکمن خلقی نینگ آرا سیندا دأل - ده، ایسم آذر، قراقلیق، اوزبیک، قزاق، ... بوتین تورکی خلق لارینگ آره سینده گینگدن تانیلیور. اونونگ اثرلرینی دورلی خلقلار اولی غیزیقلانما بیلن اوقاپ دیر لار. قاقاجان آتایوف نینگ «اونسکیزینجی عصر- تورکمن ادبیاتی» آتلی اثرینده قید ادیشینه گورا: «گچمیشده نورمحمد عبدالیب دان باشغا- دا عبدالیب تخلص لی اثر دوره دن شاعرلار بولوپ دیر. اولارده اونسکیزینجی - اوندوقیزینجی عصردا یاشاپ دیر لر. آذربایجانلی عبدالیب آتلی شاعر، اوندوقیزینجی عصرده یاشان اوزبیک شاعری دیوانه عبدالیبینگ و بیله کی لرینگ آتلازینی گورکرمک بولار. آذربایجانلی عبدالیب «لیلی- مجنون» آتلی چاقلانگجه فویمانی، دیوانه عبدالیب بولسه «شاه نامه» اثرلرینی یازپ دیر (Ataýew, 2010, p. 58) نورمحمد عبدالیبینگ دورموشی و اونینگ قایسی دورده یاشاپ گچندیکی باره ده دقیق بیر یازیلان نارسه یوق. یونه شاعرینگ دورموشینه دگیشلی ۱۹۴۱نجی ییلده دورلی بیر لردن یازیلپ آلیتان معلومات لارده شویله یازیلان: «عبدالیب دین شاعرینگ اصل آدی نورمحمد و آته سی نینگ آدی سید احمد بولوپدیر» (Begmekow, Rejebow & Tuwakbayewa, 2010, p. 86). نورمحمد عبدالیب اوزی نینگ «یوسف - زلیخا» آتلی داستانینده هم اوزی نینگ آدی، تخلصی و یاشان جای حقه اشاره لر ادیدیر:

اسمیم ایدی نورمحمد غریب	سؤز ده تخلصیم ارر عبدالیب
شهری میز اورگنچ، ولایت ایدی	خانسی میز شیرغازی حمایت ایدی
اصلی مکانیم که غارامازی دیر	آداما عشرت دا غیش- و یازی دیر

(عبدالیب، ۱۳۸۱، ص ۳۰).

عبدالیبینگ اوزی نینگ قید لرینه گورا آدی: نورمحمد، تخلصی: عبدالیب، شهر: اورگنچ و اصل مکانی: غارمازی بولوپ، اول شو جایده دنیا ایناندگی بللی بولدی. عین حالده عبدالیب شیرغازی خانینگ وقتینده حیات گیچریون دیغینی هم بللی ادیدیر. عبدالیب اوزی نینگ «یوسف - زلیخا» داستانینده یاشی حقه هم کاییر معلومات لر گتیرپدیر:

برچه خلیق ایچینده بد ایشم	یتیشپ الیک باشه منینگ بو یاشیم
---------------------------	--------------------------------

(عبدالیب، ۱۳۸۱، ص ۴۰).

یوقارقى معلومات لارا گوز گردیرانمیزده، همده قاقاجان آتایوفینگ «اونسکیزینجی عصر- تورکمن ادبیاتی» آتلی اثرینداکی قید لارینه گوز گردیرانمیزده شویله نتیجا گلیدیرلر: «اگر عبدالیب شیرغازی خان تخته چیقان وقت لرینده، اللی باش یاشه باران بولسه، اونده عبدالیب

۱۶۶۰نجی میلادی ییلده دنیا اینان بولمالی و اونسکیزینجی عصرینګ ۴۰نجی ییل لړینده هم یعنی ۱۷۴۰نجی میلادی ییلده عالم اوتانديګی اهتمال دیر (Atayew, 2010, p. 59).

اما افغانستانلی تورکمن ادبیاتچې سی محمد صالح راسخ یلدرم اوزی نینگ «تاریخ و فرهنگ ترکمنها» آتلی اثرینده نورمحمد عندالیب حقیندا شيله معلوماتلاری یازیپدیر: «شاعر نورمحمد عندالیب ۱۷۱۰-نجی میلادی ییلیندا اورګنجه دګیشلی بولان «قره مازی» اوباسیندا دنیا اینیپدیر و تورکمن مشهور شاعرلاری نینگ بیری حسابلاتیلور. اول اورګنچ و خیوه منطقه لاریندا یاشاپ و شو بیرلرده ادبی اثر لړینی دورتماګه مشغولانیپ دیر. شيله لیک ده شاعرینګ ۱۷۸۰-نجی میلادی ییللاریندا دنیادان اوتنديګی گمانلاره یقینراق تخمین ادیلور (راسخ یلدرم، ۱۳۹۴، ص. ۱۶۹). تورکمن نسخه وی شاعرلارینګ کوپوسینده بولوشی یالی، عندالیبېنگ هم عمر بیانینه دګیشلی معلوماتلار اوران آز ساقلاتیپ غالیپدیر. عندالیب عمری نی غریبچیلیق ییلن گچیرپدیر. شاعر بویه مسأله نی اوزی نینگ شعر لړینده قید ایدیشینه گورا عمرینده مشقت لی گون لری باشندان گچیرنديګی اتمال دیر:

بارچه لار ایچره من اردیم زبون	عقلم ایدی گاهی خوش، گاهی جنون
کأ خراباتدا ایشیم، گاهی فغان	کلبه یی- اخزن ایدی گاهی مکان

(Andalyp, 2010, p. 12).

۲. عندالیبېنگ دوره دیجیلیګ

شيله معلوم بولوشی یالی نورمحمد عندالیب اونسکیزینجی عصر- ده یاشاپ کوپ دوره دیجیلیک ادیب، اوزیندن کوپ اثر لر بیز لره میراث غالدیران شاعرلار داندیر. شاعرینګ «لیلی- مجنون، یوسف- زلیخا، زین العرب، نسیمی، سعد- وقاص، اوغوزنامه، بابا روشن» آتلی اثرلری یازانديغینی یادلاتیور (Begmekow, Rejebow & Tuwakbayewa, 2010, p. 85). اول اوزی نینگ اوغوزنامه سیندا اوغوزلارینګ تاریخی و اوغوزخاقانی نینگ قهرمانچیلیقلاری حقداسوز یوریتیور. عندالیب اوغوزنامه پویمه سینی یازشده انچمه ادبی اثر لربیلن تانیس بولوپدیر. سببی اثرده بیان ادیلیون واقعه لارینګ یایراوی گینگ بریلیون معلومات موجبری اولی دیر، شاعر اوغوز تاریخی، اوغوز مدنیتی بیلن حاس- ده ایچګین غیزیقلاتیپ دیر (Atayew, 2010, p. 68). همده شاعرینګ یوسف- زلیخا داستانی شرق ادبیاتینده اوندان اونګکی شاعر و یازیچی لارینګ هم اونسینی اوزینه چکیپدیر. چونکه ترکی ایلات لارینګ ایچینده قرق دن غووی راق «یوسف- زلیخا» داستانی دوره دیلن لیګینه اتمال باریور. سببی عندالیب هم اورته آسیا خلق لاری نینگ ایچینده رواج بولان برهان الدین ربغوزی نینگ اوتوردینجی عصرده دوره دیلن

«قصص الانبیا» آتلی اثری بیلن تائیش بولوپ اولار دان تأثیرلنماگی هم ممکن (عندالیب، ۱۳۷۹، ص. ۱۹).

شيله ليک بيلن عنداليبينگ يوقاردا سانالان اثرلری نينگ هريسي - ده اوزونه گوراً چپر و معنی مضمونه بای دير. نورمحمد عندالیب اوز دورونونگ دورلی علملاری بیلن غیزیقلاتیپ دير. اول گوندوغارينگ تاريخینی، فلسفه سینی، ادبیاتینی، شيله هم عرب، فارس دیلیرینی غووی بیلپ دير. شاعر بو علم لاردن اونگات باش چیقاریپ بیلونديگینی شاعرینگ اثرلرینده يوره دیلیون فکرلر دولی کفیلندیریور. حرمتلی عبدالرحیم فرزاد اوزی نينگ «نورمحمد عندالیب و اونينگ ادبی فعالیت لری» آتلی مقاله سینده شویله بیان ادیپدير: «عندلیب دورلی مو ضوع لارا یوزلنپ دير. اول نظیره چیلیگی ایشینی هاس ده کوپ بجریب گوندوغارده یورغونلی بولان اثر لری نينگ بیر ناچه سینی تازه دن ایشلاپ دير، شولار اساسینده ده اونسکیزینجی عصر- تورکمن دورموشی نينگ مهم مسأله لری نی غوزغاپدير، اولار باره ده اوز غارایشلارینی بیان ادیب دير» (فرزاد، ۱۴۰۰، ص. ۴۲). عندالیب منظوم اثر لری دوره دیشده خلق دلیندان فایده لانیب، اوز دوره دیجیلیگینی دوره دیپدير و شو سبب لی بیرناچه اثر لری (لیلی- مجنون، یوسف - زلیخا، ملکه مهرنگار، ...) یالی اثر لری دوره دیپ، تورکمن خلکینگ ایچینده اولی شهرت غازلندی (مجیدی و درخشان ویژه، ۱۰ و ۱۱ آبان ۱۳۸۹، ص. ۲۱۱۷).

عندالیب گوندوغارينگ گورنوکلی سوز استادلاری ابوالقاسم فردوسی نينگ، نظامی گنجوی نينگ، نسیمی نينگ، عمر خیامینگ، علی شیرنواپی نينگ، فصولی نينگ، عبدالرحمان جامی نينگ و بیله کی لرینگ ادبی میراثینی دولی اوزلشدیریپ دير. شاعر اولارا اولی حرمت غویوپ دير و اولاری اوزی نينگ خلیفه لاری حسابلاپ دير و اغلب لاری نينگ شعر لرینه تخمیس یازیپ دير. شاعرینگ شعر لرینده اینگ کان لانیلان شعر قالبی هم تخمیس بولان (Atayew, 2010, p. 65). شمیساً نينگ تعریفینه گورا تخمیس یازیشده شاعرلار باشغه بیر شاعرینگ شعریندان مخصوصاً عزل دان بیر ناچه مصراع لری تضمین اوچین ذکر ایتورلار و سونگی بیلن مسمط قالبینه اوریورلار (شمیساً، ۱۳۸۷، ص. ۳۰۲). اوندان داشاری شاعر ترجمه چلیک ایشی بیلن - ده ایچگین مشغوللانیپ دير، همه بللی بولویشیناگوراً، خیوه ادبی اقووجولغیندا گچمیشده عرب، فارس و بیله کی دیلردن چپر اثرلری، علمی کتابلاری ترجمه ادیپدير.

ب) عندالیبیک شعر لرینده استعاره

نورمحمد عندالیبینگ شعر لری ادبی صنعت لر دن دولی بولان. شاعر شعر لرینده هر دورلی ادبی صنعت لردن ایشلاپدير. بو ایش عندالیبینگ شعر صنعتینده استاد لیق درجه سینه ییتن لیگیندن

دلالت بیر یور. شو سبیلی عندالیب شعر لرینده تخمیس فورمیدان کان اولانیپدیر. سببی تخمیس یازیش ساده ایش هم دال، بلکه اوزیندن اونگ اوتن شاعر لارینگ شعر ینده بار بولان فکر لر ییلن، فکر داشلی لیق گورکزن بولمالی ویا اولارینگ فکر عندالیا جودا معقول بولان بولمالی دیر.

۱. استعاره

ادیب لرینگ و سوز استادلاری نینگ آیدیشینه گورا، استعاره زینتی موضوع دیر، همده دیلینگ غیر عادی بولومونه دگیشلی سوز لر دن عبارتدیر. یعنی سوز لری معمول معنا سیندان داشاری (غیرماوضع له) معناسینده بیان ادیش دیر (هاشمی، ۱۳۸۹، ص. ۱۲۱). استعاره نی ایکی یول ییلن اله گتیریش ممکن. بیر تشبیه نینگ دینگه مشبه به غالان حالتینده. یعنی تشبیه ده مشبه، وجه شبه و ادات تشبیه حذف بولان بولسه و ایکینجی سی مجازینگ مشابھت علایقی ییلن، چونکه استعاره مجازینگ مهم رقم لاریندان دیر و مشابھتینگ رابطه لاری اساسینده اله گتیریش ممکن. یعنی اولانیلان سوز ییلن تحت الفظی سوزینگ رابطه سی و نظره آلیان کلمه نینگ مشابھت علاقه سی اساسینده رابطه برقرار بولیور (قاسمی، ۱۳۹۳، ص. ۱۷۹-۱۸۰).

غرب ده استعاره نی (metaphor) آدی ییلن یادله یورلار. اصلینده استعاره یونانی واژه دن (metaphora) سوزیندن آلیان دیپ ذکر ادن لر (هاواکس، ۱۹۷۲، ص. ۱۱). شرقده استعاره نی لغوی معناسینه گوز گزديرانمیزده هم بیر سوزینگ درگینه باشغه سوزی اولانیش معنی نی آنگلاتیور و اصطلاح ده بولسه غیر حقیقی معنا ده اولانیلان لفظ دیر. یعنی حقیقی و مجازی معنا نینگ اورته سینداکی رابطه مشابھت علاقه سی بولمالی دیر (اکرمی، ۱۳۹۰، ص. ۱۹).

۲. استعاره نینگ اهمیتی

استعاره نینگ اهمیتی ادبیاتده جودا اولی دیر. بیز لر اگر استعاره دورغریسینده سوز یوردمکچین بولساق حاضرکی ایشی میزینگ محدودیدیتی بارلیغی سبب لی، اونینگ همه اور لاری حقه سوز یوریتیمک ممکن دال. استعاره نینگ بحثی جودا گینگ دیر، استعاره صور و خیال بحثی نینگ اصلی شاخه لاری نینگ بیر و همده شعر گوزللیک لرینی تانیقماق اوچین اینگ مهم عوامل لاریندان سانالیپ، اونداه تأکید، تأثیر، ایجاز و شاعرانه تصویر سازلیق لار غاباردیلما سینی اوسدوریور. محمد حسین زرین کوب ینگ «ارسطو و فن شعر» اتلی کتابینده قید ادیشینه گورا: «اگر ارسطو شعر دورغریسینده سوز آیدان بولسه اول دینگه منطق لحاظ دن معلم اول بولانلیغی سبب دن اهمیتی دال دیر، بلکه؛ اونینگ بناسی قدیمی یونان اثر دوره دیجیلرینگ تحلیلی اساسینده بولان لحاظ دن اعتبارلی دیر (زرین کوب، ۱۳۸۷، ص. ۷۳). شو سبیلی ر ضا اکرمی

اوزی نینگ «استعاره در غزل بیدل» آتلی کتایبیده، یونان فیلسوفی ارسطودان نقل ادیب شویله یازیدیر: «تشبیه نینگ فوق العاده تأثیری بار؛ اما استعاره نی تشبیه دن اولی گوران. تشبیه ده شاعر ایکی نارسانی عیناً بیر گورمه یورلار، ولی استعاره ده بیر نارسانی باشغا نینگ دره گینه اوتوردیورلار» (اکرمی، ۱۳۹۰، ص. ۲۰). گرچه تشبیه هر شعرینگ لازمه سی دیر، شعر ده ذهنی تصویر دوره دیشلیکه و شعری گوزلشدیرماکه اساسی رولی بار دیر. شویله ده بولسه تشبیه شاعر اوز مخاطبینه ذهنی تصویر لری تاپیشلیغه کمک ایتور. اما استعاره ده شاعر مخاطبی نینگ تخیلی نی، شعر ده بار بولان رابطه لاری تاپیشلیغه چاغیر یور، شاعرینگ تخیل قوه سی ییلن-بیله لیکده شعری دوباره دوره دیپ، احساس و خلافت ییلن شاعرانه لذت دوره مگینی ایسله یور. زرین کوب نینگ تأکیدینه گورا، شاعر اوزی نینگ حسی ییلن مطالعه دن، مشاهده دن تاپان نارسه سینی، شعر واسطه سی ییلن باشغه بیرکشیا انتقال برمکچین بولسه، واقعی بیرشکلده شاعرینگ شعری اونینگ حس کاسه سی دیر، دینگلیجه ده خیال دوره تیور. اصلینده شاعر اوزی نینگ ذهنینده هر نه که جالب بولسه اونی اوز نفسینده تصرف ادیب، دینگلیجی نینگ خیالینده هم دورتماکه چالیشور (زرین کوب، ۱۳۹۲، ص. ۱۴۴).

محمد رضا شفيعی کدکنی هم اوزی نینگ «صور و خیال در شعر فارسی» کتایبیده تغزلی شعر لرده استعاره نینگ مرتبه سی نی تشبیه دن اولی دیپ تأکید ادیدیر: «عاشقانه و تغزلی شعر لرینگ غورالیشینده اینک گوچلی عنصر لرینگ بیر استعاره دیر، عادی سوزله شیکلرده احساس و عواطف لاری ملایم دیل ییلن بیان ایتماک ممکن دال. عاشقانه شعر لرده و غزل ده وصف بولانده عمومی و اصلی عنصر-لرینگ بیر استعاره بولمالی و شعرده تشبیه غاتی تأثیر چنگلیک ییلدیرماکه ضعف گورکزیور» (شفيعی کدکنی، ۱۳۹۳، ص. ۳۸۷).

۳. استعاره نینگ گورنوشلری

قدیم ده بلاغت علمی نینگ عالم لری استعاره نینگ رقم لارینینگ سانی و اولانیلیون استعاره لارینگ سانی کوپ لیگیندن خبر بیرن لر. اما حاضرکی زمان اولارینگ کوپی سی اولانیشدان غالب دیر. همدۀ فارس ادبیاتی نینگ عالم لاری هم مروج استعاره ینگ رقم لارینی و کان اولانیون استعاره لاری اوز علمی-تحقیقی اثر لرینده آت توتانلار. شو لحاظ دن ضیا قاسمی اوزی نینگ «سبک از دیدگاه زبان شناسی» آتلی کتایبیده استعاره لاری شویله تقسیم بندلیک اذن: «استعاره مصرحه که مونیگ اوز اوچ بولومه بولونیور (استعاره مصرحه مجرد، استعاره مصرحه مطلقه، استعاره مصرحه مرشحه)، استعاره مکینه، استعاره قیاسیه یا تمثیلی دیپ قید ادیدیر (قاسمی، ۱۳۹۰، ص. ۱۸۰-۱۸۳). شمیسا اوزی نینگ «بیان و معانی» آتلی اثرینده

یوقارقى بولان تقسیم بندلیک لر دن داشاره ینه بیرناچه رقمی استعاره لارینگ سانینه ایضافه ادن: «استعاره تحقیقیه، استعاره قریب و بعید، استعاره تبعیه دیپ تقسیم ادن (شمیسا، ۱۳۸۳، ص. ۶۷ - ۶۹).

استعاره نینگ رکن لرینی عینی تشبیه نینگ رکن لره بولولیشی یالی استعاره نی هم بولوم لره بولان لر. استعاره ده مشبه نی مستعارله، مشبه به نی مستعارمنه و اشتراکلی معنا اثرینه یعنی وجه نی شبه بولسه وجه استعاره دیپدیر لر (ظهوری، ۱۳۶۲، ۸۷).

۱.۱. مصرحه استعاره سی

بویله استعاره ده بیر سوزینگ دره گینه باشغه سوزی اولانانده، اونی مشابیهت علاقه سی یا نسبت لاری بارلیغی اوچین اولانمالی بولیور لار (قاسمی، ۱۳۹۳، ص. ۱۸۰). عندالیب هم اوزی نینگ غزل لارینده سرو: بلند قامت دن، لعل: دوداق دان، گل: یوز دن، ... استعاره ادیب آلپدیر (مرشدی و آرخی، ۱۳۹۶، ص. ۸۹). استعاره مصرحه بلاغت عالم لاری اوچ بولومه-بولوپدیرلر.

۲.۱. مصرحه مجرد استعاره سی

بویله استعاره ده مستعارله (مشبه) حذف بولوپ، مستعارمنه (مشبه به) ذکر بولیور. اونده قرینه لر اوقویجی نینگ ذهنی نی حقیقی معنا دن اوزاقلاشدیرپ، مستعارله دگیشلی ملایمات لار بیلن ذکر بولیور (علوی مقدم و اشرف زاده، ۱۳۹۲، ص. ۱۱۸). مثلاً:

ایله دی میخانه گه جولان آجیب اوتلوغ آزار سنبلین دوکמוש بناگوسینگه ایلاپ تار - تار

(Andalyp, 2010, p. 17).

بو بیت ده «سنبل» سوزی زلف دن استعاره بولوپ گلن. اونینگ قرینه سی هم «گوسینه دوکמוש» دین سوزی دیر که اصلینده زلفی نینگ گوسینه دوکوپ غوشیندان استعاره بولوپ گلن. یعنی سنبلینگ زلف دن استعاره بولان دیغینی بیزلره گوسینده تار - تار دوکولن زلفی بیلی ادیدیر.

آه که باردی اول صنم زلفین یوزه تارتیب دپ تکاور ایلادی گورمه بیزنی اوغشاتب

(Andalyp, 2010, p. 23).

عندالیبینگ یوقارقى بیتینده «صنم» سوزی معشوق دن استعاره بولان. بو بیرده زلف سوزی بولسه صنم سوزی حقیقی معناده دال ده، بلکه مستعار سوز بولان. پس زلف صنم (بت) سوزینه دگیشلی دال ده، ایسم معشوقینگ ملایمات لاریندان عبارت دیر.

۳.۱. **مرشحه استعاره سی:** بویله استعاره لر هم مصرحه استعاره لارینگ بیر دیر. بو استعاره نینگ باشغه استعاره لار بیلن تفاوتی شونده دیر که اونده مستعارنه (مشبه به) ملایمات لاری بیلن ذکر بولیور. یعنی مستعارنه + ملایمات مستعارنه بولمالی (شمیسا، ۱۳۸۳، ص. ۶۰). مثلاً:

بحمدالله بیتیشدی باشیم اوزره چکمه بین دامن بوزوق کونگولوم اویگه گوز لریم دن باردیدی روزن
(Andalyp, 2010, p. 36).

یوقارقى بیت ده « بوزوق کونگول اویى » حالى زبون لیغیندان استعاره بولان. عین حالده «روزن» سوزی اویینگ ملایمات لریندان دیر.

۴.۱. **مطلقه استعاره سی:** بویله استعاره ده مستعارنه و مستعارله نینگ ملایمات لاری ایکی سی هم ذکر بولمالی. یعنی کلام بو استعاره ده هم ترشح بولمالی وهم تجرید. بو حالت ده استعاره اوز حالتینده غالیشی ممکن (شمیسا، ۱۳۹۳، ص. ۶۱). مثال:

نیچه بیر ماه لقا شوقین داگورگی من دومان آفت نیچه بیر گل جین خاری غمی دان تارتاین محنت
(Andalyp, 2010, p. 30).

بو بیت ده «گل جین» سوزی معشوق دن استعاره بولان. اونده «جین» سوزی مستعارله نینگ ملایمات لاریندان سانلیور، بو یوزدن (تجرید) حساب بولیور. اما «خار غمی» بولسه مستعارنه نینگ ملایمات لاریندان سانلیور، بو حساب دن (ترشیح) حساب بولیور.

۵.۱. **مکنیه استعاره سی**

بو استعاره باشغه استعاره لاردن تفاوتلی بیر بار دیر. اونده ذکر بولان نارسه یوقارداقی استعاره لاردان آیری بیرنارسه دیر. اسعاره مکنیه ده مستعارله + مستعارنه نینگ ملایمات لاریندا ذکر بولمالی. بویله استعاره ده شاعر مستعارنه نی اوز یوره گینده گیزلی، بیر دیری (جاندار) نارسا منگزه دیپ مستعارنه نینگ ملایمات لاری بیلن بیرلیکده بیان ایتیور. عربی لار بویله استعاره نی (personification) شخصیت پردالقی، شخص تجسم ادیشلیک یالی موضوع سینه دگیشلی ادیپ ذکر ایتیورلار (شمیسا، ۱۳۹۳، ۶۴).

آلدانما جهان مکرى - فربگه نظر قیل
آگاه بولونگ چرخ اولقى لاری ناتدی؟

عقل سن امام اعظم کوفغه نظر قیل
آزبک غمینی ایله گیل اسبابی سفر قیل

واقف بولونگ احباب که نوبه سیزه بیتدی

(ÖNDÖLİB, 2011, p. 21).

بو بیتده عندالیب «جهانی» بیر جاندار نارسه تشبیه ادن (مکر لی و فربیکار انسان لارا منگزه دن) که مستعارنه بولوپ شاعرینگ یوره گینده گیزلی گلن. یعنی «جهان» مستعارله بولوپ ذکر

بولان، جهان دن مقصد مکرلی انسان که مستعارمه بولوپ گیزیلی بیان ادیلن. عین حالده شو مکر و فریبکاری هم مستعارمه نینگ میلایمات لاریندان بولوپ بیان ادیلن. اوندان داشاری یوقارقى بیت ده (عقل، سفر، چرخ) سوز لری هم مکنیه استعاره بولوپ گلن.

۶.۱. تبعیه استعاره سی

استعاره لار اساساً آت لاردان اله گلیور. شونینگ اوچین هم اگر استعاره آت دن یاسالان بولسه اونى اصلیه استعاره دیپ یاد ایتیورلار. اگر استعاره فعل دن یاسالان بولسه اونى تبعیه استعاره سی دیپ یادلایورلار. مثال:

قربان اولام گل اوزره بادام غاباغا دلبر	گورگیچ منی یاپیشدی غمزانگ پیچاغا دلبر
لعلینگ میدن ایچمه دن دوشدوم ایاغه دلبر	ولار نه نوع حالم ییتگیچ دوايه دلبر

قتلیم گنگه شین ایلار زلفینگ غولاغا دلبر

(ƏNDƏLIB, 2011, p. 16).

یوقارقى بیت ده عندالیبینگ «لعلینگ میدن» سوزیندن مراد دوداق شربتی دیر. بو حالت ده لعل اسم بولوپ گلن، شو سبیلی ییز لر اونى اصلیه استعاره دیپ بیلیس.

بیر پری وش نازنین یاره گرفتار اولموشام	غان یودیپ هجرینده وصل یار اوچین زار اولموشام
--	--

(Andalyp, 2010, p. 10).

بو بیتده «غان یودماق» سوزى فعل بولوپ گلن. موندان عندالیبینگ مقصد یار هجرینده مشقت لی و پریشان حال گون لری یار وصلی اوچین باشدان گیچیریشینه استعاره دیر. شو سبیلی استعاره لی سوز فعل بولوپ گیلانی اوچین تیه استعاره دیپ بیلیس.

۷.۱. قریب و بعید استعاره سی

قریب استعاره لار تکرار و دوشونمه سینده آنگه تیزلیک ییلن کلمه لی بولیور. اونده مستعارله و مستعارمه نینگ رابطه لاری دوشونرلیک لی بولسه و حتی کابیر وقت لار اولاردان گونده لیک سوز لرده اولانایماغی ممکن دیر. مثلاً: نرگس: معشوقینگ گوزیندان استعاره بولان بولسه یا، لعل: معشوقینگ دوداغیندان استعاره بولان بولسه. شاعر لار اولاری کان اولانان لیغی سبب سوزلیک لرده هم اولاره اشاره لاربولان. مثال:

لعلینگ غمیدان تاشلادی خضر- آبی حیاتین	کوثر سووی دیک صاف و ذولالینگ نه به بلا خوب
---------------------------------------	--

(ƏNDƏLIB, 2010, 2011, p. 7)

بعید استعاره، قریب استعاره غارانگده اونینگ عکسینه بولوپ گلیور. اصلینده بویه استعاره ده شاعر باشغه لاردن تأثیرلانیان دال ده، بلکه شاعرینگ خلاق ذهنی نینگ ابتکاری دیر. شویله

استعاره ده مستعارله و مستعارمنه نینگ رابطه لازى تاپيشلىق ساده دال دير، بويله استعاره نى دینگه سبكينگ ايهه سى بولان شاعر لار شعر لرینده گوريش ممكن دير. مثلا:

بو نه دولت دير كه دیدارینگی تماشا ايله سم گویا اول حضرت یوسف نى سودا ايله سم
(Andalyp, 2010, p. 11).

یوقارقى بیت ده عندالیينگ مقصدى «دولت» دن فخرلنماق دير. عين حالده «سوداى حضرت یوسف» دن مراد حضرت یوسفینگ عشق سوداسى دير. داشقى گورنیشده مصر دولتينده حضرت یوسفى بازار ده ساتيلماق مقصدینه اشاره بولان یالى گورنسه ده، بويله دال دير.

۸.۱. تحقیقه و تخیلیه استعاره سى

بويله استعاره ده بحث وجه سبه (جامع) نینگ بحثی بولیور. اگر اونده بحث تحقیقی استعاره حقیقنده بولان وجه شبه یا جامع هم مستعارله (مشبه) و هم مستعارمنه (مشبه به) دگیشلى بولیور. مثلا:

یوزى و قدی سمنسا کاکلى نینگ صداقا سى ایلاپ گلى سنبل یيله سروى چمن نى قیلدى آزادى
(Andalyp, 2010, p. 6).

بو بیتده «گل» یوز ییلن غیزل لیغى سبب لى یوز ییلن نسبتى بار. عين حالده «سنبل» هم زلف ییلن نسبتى بار. شو لحاظ بويله استعاره لار هم مستعارله ده و مستعارمنه ده تحقق تاپیشى اوچین اولارى استعاره تحقیقه استعاره دیپ سانانلار. تخیلیه ده تحقیقه استعاره یالى دال ده، دینگه وجه شبه دینگه بیر طرفده تحقق تاپسه اونگه تخیلیه دیورلار. چونکه بويله بیرله شیکلى صفت بیره گینده بولوشى اوچین اونی تخیل دیپ قرار برن لر. مثلا:

گوز لرینگ دک باغ ارا نرگس گوزى شعله دگيل سرو آزادى و صنوبر قامتینگا بولدى گل
(Andalyp, 2010, p. 36).

۹.۱. تمثیلی یا مرکب استعاره سى

حاضره چنلى عندالیينگ شعر لرینده درنگه لن استعاره لار مفرد شکل ده بولدى، تمثیلی یا مرکب استعاره ده مستعارمنه (مشبه به) جمله شکلینده ذکر بولیور و اونده ذکر بولان جمله لر حقیقی معنا سینده ذکر بولمه یور. مثال:

ابرى کرمینگ پست ایتدى دوزخ اودى نى چیقماى شرارى اوچغون سبز ایتدى شاهی توبى نى
(Andalyp, 2010, p. 28).

بو بیت «ابرى کرمینگ پست ایتدى دوزخ اودى نى» لطف و مرحمت دير دوزخ یوزى حرام بولدى دیمکدير.

بولوپ بر پایى صنعینگ دن مقرر سرنگون هرگاه فلک زال گوزونه تون سودایی دن چکيب سورمه
(Andalyp, 2010, p. 32).

نتیجه

اونگ هم بلاپ گچیشمیز یالی نورمحمد عندالیب اونسکیزینجی عصر- تورکمن ادبیاتی نینگ اولی وکیل لری نینگ بیرى دیر. اول اوزی نینگ دوره دیجیلیگی بیلن تورکمن ادبیاتی نی گلاپ اوسمه گینه سبب بولوپ، بو اورده اولی غوشانت غوشیدیر. عندالیب اوز اثر لری نینگ تاثیر چنگلی بولوشلیغی اوچین دورلی ادبی صنعت لریندن ایش آلان. عندالیب شعر لرینده خیال انگیزلیک دوره مگی اوچین استعاره دن دولی صورته ایش آلیب دیر. عندالیبینگ اثر لری شو سبب لی هر اوقویچی سی نینگ اونسینی اوزینه چکیور. همده شاعرینگ اثر لری بویله صنعت لر دن دولی بولوشی اونی استادلیق و کاملیک درجه سینه یتیشیندن دلالت بیرور. عندالیب عین حالده اوزیندن اونگ گیچان تورک شاعر لاری و ادبیاتی بیلن و همده فارس - تاجیک ادبیاتی و شاعر لاری نینگ دوره دیجیلیگی بیلن غزقلانیدیر. مونینگ سبابی عندالیب اوزیندن اونگ ایجادیات ادن شاعر لارینگ اثری نی اوقاپ اولارینگ غزل لاری نینگ انچه سینه تخمیس لار یازیب دیر. عندالیب جمله دن نوایی، فضولی، مشرف، وفایی، ... یالی شاعر لارینگ شعر لرینه تخمیس یازیدیر. همده اولارینگ شعر لریندن تاثیر لانیدیر. اوندان داشاری تورکمن خلقی تاریخ بویی فارس - تاجیک خلقی بیلن آره غاتناشیکده بولان لیغی سببلی، اولار بیلن فرهنگی تایدان کابیر منگزه شیک لر بارلیغی سبب لی، ایکی خلق لارینگ دیل لرینده کابیر مشترک سوز لر دوره دیلن لیگی سببلی نورمحمد عندالیب هم شعر لرینده استعاره دوره دیشی اوچین بو مشترک سوز لرینگ انچه سی نی مثال اوچین (ترگس، سنبل، گل، صنم، ...) یالی سوز لری شعر لرینده اولانیدیر. مونگ سببی هم بیرینجی دن فردوسی، عطار، مولانا، سعدی، حافظ، بیدل، ... یالی شاعر لارینگ شعر لری جهان ادبیاتی نینگ گلاپ اوسمه گینه سبب بولوپدیر، ایکینجی دن هم حافظ، سعدی، خاقانی و نظامی یالی شاعر لار آذربایجان و قفقاز منطقه لاریندن بولانی نینگ سببی بولسه گیراک. عین حالده کلی نظردان غارانه، بویله شاعر لارینگ همه سی شرق ادبیاتی نینگ آسماینده پارلاق یولدوز لری جمله سیندان سانالیور لار.

فایدالانیلان ادبیات لار

- اکرمی، محمد رضا. (۱۳۹۰). *استعاره در غزل بیدل*. تهران: مرکز.
 راسخ یلدرم، محمد صالح. (۱۳۹۴). *تاریخ و فرهنگ ترکمنها*. کابل: الازهر.
 زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۹۲). *شعر بی دروغ، شعر بی نقاب*. تهران: علمی.
 زرین کوب، عبدالحسین. (۱۳۸۷). *ارسطو و فن شعر*. تهران: امیر کبیر.
 شفیعی کدکنی، محمد رضا. (۱۳۹۳). *صور و خیال در شعر فارسی*. تهران: نشر آگه.
 شمیس، سیروس. (۱۳۸۳). *بیان و معانی*. تهران: فردوس.

- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۷). *انواع ادبی*. تهران، میترا.
- ظهوری، صمد. (۱۳۶۲). *شعر سنتعتی ایران تورکمنچه ادبیاتینده*، تبریز: صفا.
- علوی مقدم، محمد و اشرف زاده رضا. (۱۳۹۲) *معانی و بیان*. تهران: سمت.
- عندالیب، نورمحمد. (۱۳۷۹). *برگزیده آثار نورمحمد عندالیب (۱) لیلی - معجون*، چرکز اونق ینگ
- اهتمامی بیلن، تهران: کتابخانه ملی ایران.
- عندالیب، نورمحمد. (۱۳۸۱). *یوسف زلیخا داستانی*، مراد دوردی قاضی اهتمامی بیلن، گنبدکاووس: عرفانی.
- فرزاد، عبدالرحیم. (۱۴۰۰). *نورمحمد عندالیب و اونینگ ادبی فعالیت لاری*. مجله علمی جوزجانان. شماره (۳۶). ص ۳۵-۴۵.
- قاسمی، ضیاء. (۱۳۹۳). *سبک ادبی از دیدگاه زبانشناسی*. تهران: امیرکبیر.
- مجیدی، حسین؛ درخشان ویژه، اسماعیل. (۱۳۸۹) *مقایسه ی لیلی و معجون نظامی و لیلی و معجون نورمحمد عندالیب*. مقاله ارایه شده در پنجمین همایش پژوهش های زبان و ادبیات فارسی در تهران. مجله علمی، ص. ۲۱۱۴-۲۱۴۱.
- مرشدی، سیاوش و آرخی، کمال الدین. (۱۳۹۶). *بررسی و تحلیل تأثیر ادبیات فارسی بر ادبیات ترکمن با رویکرد زیبایی شناسی*. فصلنامه زیبایی شناسی ادبی. دوره ۸. شماره (۳۱). ص ۶۵-۹۳.
- هاشمی، زهرا. (۱۳۸۹). *نظریه استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون*. مجله علمی ادب پژوهی، شماره (۱۲). ص. ۱۱۹-۱۴۰.
- هاوکس، ترنس. (۱۹۷۲). *استعاره*. مترجم فرزانه طاهری. تهران: مرکز.
- ƏNDƏLİB, NURMƏHƏMMƏD. ((2011). *SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ*, Tərtib edən: Ramiz ƏSKƏR. Baki: Rafiq BABAYEV Nəşiri.
- Andalyp, Nurmuhamet. (2010) *Nurmuhammet Andalyp Goşgular*. Çapa taýýarlan Annagurban Aşyrow. Aşgabat: Milli golýazmalar instituty
- Ataýew, kakajan. (2010) *XVIII ASYR TÜRKMEN EDEBİYATY*. Aşgabat: Türkmen döwlet nəşirýat gulugy.
- Begmekow, Ilaman. Rejebow, Pena. Tuwakbaýewa, Miwa.(2010). *TÜRKMEN EDEBİYATY*. Aşgabat: Türkmen nəşirýat gulugy.